

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра Теорії спорту і фізичної культури

Пітин М.П.

Антонов С.В.

СПОРТ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Лекція з навчальної дисципліни

„Основи теорії і методики спортивного тренування”

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
на засіданні кафедри Теорії спорту і фізичної культури
протокол № 1

Зав.каф. Ю.Бріскін

1.Спорт як соціальне явище

Спорт – це закономірний результат багаторічної пізнавальної діяльності людини. Спорт слід розглядати як багатофункціональне явище культури, як сукупність матеріальних і духовних цінностей суспільства, як вид і результат діяльності. Спорт як вид діяльності привертає увагу величезної кількості людей, робить його одним з найбільш популярних видовищ.

Розуміння спорту було б неповним, якби спорт розглядався тільки спеціалізовано - як вид і результат діяльності. Поняття «спорт» слід розглядати як багатофункціональне явище культури.

Спорт як частина культури суспільства – це сукупність досягнень суспільства у справі використання сучасних засобів і методів спортивного тренування, спортивної науки, сучасних спортивних споруд, спортивної інвентарю й обладнання.

Спорт – це явище, яке постійно розвивається. Ті його види, котрі в недалекому минулому були обмежені національними кордонами, стають олімпійськими. В сучасному розумінні спорт – це соціальне явище, явище культури людства, яке має свої матеріальні і духовні цінності. Для людства велике значення має гуманістична цінність спорту – процес удосконалення вольових якостей людини, її постійна робота

Спорт – специфічна галузь діяльності людини, особливістю якої є наявність змагальної діяльності і спеціальної підготовки до неї, а метою занять спортом – максимальний результат.

Спорт як частина культури суспільства - це сукупність досягнень суспільства у справі використання сучасних засобів і методів спортивного тренування, спортивної науки, сучасних спортивних споруд, спортивної інвентарю й обладнання.

Характерні ознаки спорту:

1. Спрямованість на максимальний результат;
2. Наявність видів спорту не пов'язаних з руховою активністю;
3. Наявність видів спорту, які складно застосовувати в якості засобів фізичного виховання;
4. Широке застосування поза тренувальних і поза змагальних факторів (складний і дорогий інвентар, спеціальне харчування і складні організаційні форми підготовки до змагань).
5. Специфічна престижна функція спорту і використання його у політичних цілях та ін.

Спорт, як вид діяльності – це змагальна діяльність і спеціальна підготовка до неї.

Змагальна діяльність – це демонстрація у змаганнях можливостей спортсмена у відповідності з правилами і способами ведення боротьби у певному виді спорту; це прийоми та дії, які застосовує спортсмен у грі, поєдинку, сутичці, на дистанції для досягнення результату.

Особливості ЗД:

1. Суворе регламентація правилами змагань;
2. Неантагоністичний характер.

Змагальній діяльності притаманні цільово-результативні відносини: ціль – засіб – результат.

Ціль – модель того, чого прагне спортсмен в результаті ЗД, засіб – прийоми і дії спортсменів, спрямовані на досягнення поставленої цілі, результат – спортивний результат, досягнутий в конкретному виді змагальної діяльності.

Спеціальна підготовка – процес, спрямований на досягнення рівня майстерності необхідного для досягнення результату в обраному виді спорту.

В процесі спортивної підготовки вирішуються завдання:

1. Вивчення техніки прийомів та дій;
2. Розвиток фізичних якостей;
3. Оволодіння тактикою в обраному виді спорту;
4. Розвиток психічних якостей;
5. Оволодіння теоретичними знаннями.

Спорт, як результат діяльності:

- результат продемонстрований у змаганнях;
- рівень розвитку людини;
- рівень розвитку систем підготовки;
- розширення уявлення про здібності людини.

2. Характеристика масового спорту та спорту вищих досягнень

У спорті, як виді діяльності, розрізняють спорт масовий та спорт вищих досягнень. Спорт масовий може бути диференційований на спорт самодіяльний і спорт базовий.

Самодіяльний спорт носить нерегулярний характер, відсутність чіткої тренувальної програми і керівника – педагога, тренера, інструктора. При цьому, епізодично може проводитись змагання.

Базовий спорт реалізується в певній організаційній структурі за чіткою програмою спортивної підготовки(заняття в спортивних секціях, навчальних закладах, в ДЮСШ, в армійських підрозділах та ін.). Базовий спорт може бути спрямованим на засвоєння тих видів спорту, в яких рухові навички найбільше відповідають майбутній професії. Цій формі спорту притаманні систематичність, наявність тренера. Мета: досягнення певного результату, створення передумов до переходу на більш високий рівень. Завдання: оздоровлення, підвищення рівня фізичної підготовленості. Оволодіння технікою рухових дій певного виду спорту.

Масовий спорт забезпечує великій кількості населення необхідний рівень рухової активності, пов'язаної зі змагальною діяльністю і досягненням доступного результату.

Спорт вищих досягнень поділяється на **олімпійський і професійний**. Принциповою особливістю олімпійського спорту є наявність змагальної діяльності та підготовки до неї, а основною метою - досягнення максимально можливого результату в олімпійських видах спорту. Однак, крім того досягаються інші важливі соціальні цілі: зміцнення здоров'я, фізичне та моральне вдосконалення людей, розповсюдження принципів Олімпізму, розвиток міжнародної співпраці і т.д. Існує думка, що Олімпійські ігри давно вже є змаганнями професіоналів. Дійсно, з Олімпійської хартії зникло поняття "аматор", спортсмени - професіонали беруть участь в Олімпійських іграх, олімпійці отримують гроші за свої заняття спортом, віддають їм до 8 годин

щодня, до 2000 годин на рік, не мають можливості займатися іншою діяльністю. Але не можна ідентифікувати олімпійський та професійний спорт.

Професійний спорт, на відміну від комерціалізованого спорту вищих досягнень (в першу чергу, олімпійського), являє собою індустрію розваг. Його слід розглядати, перш за все, як сукупність інкорпорованих фірм-клубів, головне завдання яких полягає у продажу спортивного видовища та отримання прибутку. "Професійна ліга - це цілеспрямована група, що свідомо створена для вирішення специфічних завдань - таких як прибуток, послуги суспільству та розваги" (І.Леонард, Іллінойський університет, 1988).

Основна відмінність ОС та ПС полягає в тому, що олімпійський спорт, попри трансформацію багатьох його ідеалів, в цілому служить суспільству, а професійний спорт - особі. Безперечно, він виконує і певні суспільні функції, але комерційна спрямованість переважає над усіма сторонами, навіть спортивною. Головним в світі професійного спорту є питання: "Чи це вигідно?" Наприклад, президент НХЛ Дж.Зиглер на питання: "Чи слід позбутися бійок у хокеї?" - відповів: "Мені однаково. Для мене важливо давати "продукцію", що подобається людям. Вони готові платити за бійки. То нащо їх виключати?"

Для професійного спорту характерний ряд особливостей, що відрізняють його від олімпійського спорту:

- орієнтація на розвиток тих видів, що здатні давати прибуток;
- прагнення організації професійного спорту створити та підтримувати в змаганнях атмосферу жорсткої конкуренції;
- прагнення формувати в кожному виді ПС еліти ("moneyman"), причому для популяризації зірок використовуються не лише спортові показники, але й спосіб життя, хоббі, прибутки, забобони тощо;
- ефективна система соціального захисту спортсменів-профі.

Крім того, деякі фахівці виділяють резервний спорт, який передбачає перехід спортсмена з масового спорту до спорту вищих досягнень (олімпійський резерв).

Окремою складовою спорту є адаптивний спорт (спорт інвалідів), який в свою чергу включає паралімпійський спорт, дефлімпійський спорт та Спеціальні Олімпіади.

3. Аналіз матеріальних і духовних цінностей спорту

Спорт – це явище, яке постійно розвивається. Ті його види, котрі в недалекому минулому були обмежені національними кордонами, стають олімпійськими. В сучасному розумінні спорт – це соціальне явище, явище культури людства, яке має свої матеріальні і духовні цінності.

Матеріальні цінності: спортивне обладнання і технології його виготовлення; спортивні споруди і технології їх будівництва; наукове, медичне і методичне забезпечення; спортивна мода та ін.

Духовні цінності: види спорту; знання про підготовку спортсменів, які застосовуються в інших галузях діяльності людини; медицині, космонавтиці, підготовці військових тощо; розширення знань з фізіології, медицини про можливості людини; покращення стосунків між країнами; надання кожній людині можливості максимального розвитку індивідуальних здібностей; неприйняття дискримінації і расизму; високий рівень морально-етичних норм та ін. Для людства велике значення має гуманістична цінність спорту – процес удосконалення вольових якостей людини, її постійна робота над собою.

4. Аналіз теорій виникнення спорту

1. Прикладна
  - теорія праці
  - військова теорія
2. Культова (релігійна)
3. Біологічна
4. Теорія гри

Згідно з *прикладною теорією* спорт з'явився як практика й підготовка до трудової та військової діяльності. Колись людина заради здобичі на бігу перестрибувала повалені дерева, ями з водою, не уявляючи, що коли-небудь виникнуть змагання з бігу з перешкодами. Вона боролася з ворогом, не поділяючи боротьбу на вільну та класичну. Билася навкулачки без правил... Отже тренуваність мала життєво-необхідний характер. Систематично працюючи й відновлюючись, організм досягав вищого енергетичного рівня, що й зумовлювало зростання опірності організму негативним факторам навколишнього середовища.

Людина, поступово удосконалюючись, втрачала життєву необхідність у руховій діяльності як способі виживання. Рухова діяльність продовжила існувати у вигляді фізичних вправ, ігор, які відтворювали працю людей, обрядових забав, розваг, психофізичної підготовки, посту. Саме тут зароджується *дух змагання* як прояв людської сутності – необхідності самореалізації.

Біологічна теорія розглядає спорт як біологічну необхідність, засіб реалізації, згідно з Платоном і Філостратом, природженого імпульсу руху. Прагнення до самореалізації є властивістю повноцінного життя і єдиним, що протистоїть смерті. Не менш важлива у цій теорії є необхідність у спорті як засобі звільнення від властивої людині агресивності, зайвої негативної енергії.

Обидві теорії мають під собою достатньо підстав. Але, коли йде мова про спорт Стародавньої Греції, про витоки олімпізму, то тут виникає необхідність

звернутися до третьої теорії зародження і розвитку спорту – *теорії культу*. Міфологія Стародавньої Греції пройшла тривалий шлях розвитку. Свого розквіту вона досягає в II тис. до н.е., коли сформувався олімпійський пантеон богів. Її особливістю є зображення богів із людською атлетичною тілобудовою.

Дух змагання, надлюдські зусилля для досягнення певної мети або подвигу – це саме той елемент, який панує в грецькій міфології. Герої міфів стають для греків ідеалами. Паралельно з розвитком міфології формувалася грецька релігія з її системою культів та обрядів, в якій змагання складала частину культу. Адже вони проводились завжди на честь героя чи бога (Піфійські ігри на честь бога Аполлона, Істмійські ігри – Посейдона, Немейські ігри та Олімпійські Зевса).

Розглядаючи сакральне значення давньогрецьких агонів, найбільшим з яких були Олімпійські ігри, вчені відносять їх до міфологічного свята, яке відтворювало діяння богів та героїв у доісторичну епоху. У процесі свята, в уявленнях еллінів, відбувалася епіфанія – поява божества, якому приносилися пожертви та в честь якого влаштовувалися змагання. У них визначався не той, хто краще всіх у бігу, стрибку, боротьбі і т.д., а той, хто є обранцем богів. Перемога в Олімпійських іграх була для атлета найвищим щастям, доступним смертній людині. Олімпіоніків увінчували в храмі Зевса вінком з оливкових гілок. Вважалося, що кожен з видів змагань мав свого засновника – Бога чи героя, тому й не існувало у змаганнях других та третіх місць, обраним у кожному виді спорту був тільки один.

Література

Базова

- 1 Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / Келлер В. С., Платонов В. М. – Львів : Українська спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.
- 2.Павленко Ю. О. Науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті: Монографія / Ю.О. Павленко. – К.: Олімп. л-ра, 2011. – 312 с.
- 3.Система відбору спортсменів у збірну команду України й формування спортивних делегацій для участі в міжнародних змаганнях з фехтування [Інтернет]. 2019 [цитовано 2022 Бер. 2]. Доступно: <http://surl.li/czzba>
- 4.Розвиток фізичних якостей /М.М.Булатова, М.М.Линець, В.М.Платонов Диференціація фізичної підготовки спортсменів : монографія / авт. кол.: Линець М. М., Чичкан О. А., Хіменес Х. Р. [та ін.] ; за заг. ред. М. М. Линця. – Львів : ЛДУФК, 2017. – 304 с.
5. //Теорія і методика фізичного виховання: [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту]; за ред. Т. Ю. Круцевич. – Київ : Олімпійська література, 2008. – Т.1, гл.9. – С. 175-295.
- 6.Диференціація фізичної підготовки спортсменів : монографія / авт. кол.: Линець М. М., Чичкан О. А., Хіменес Х. Р. [та ін.] ; за заг. ред. М. М. Линця. – Львів : ЛДУФК, 2017. – 304 с.

Допоміжна

1. Волков Л. В. Основи спортивної підготовки дітей і підлітків / Волков Л. В. – Київ : Вища школа, 1993. – 152 с.
2. Задорожна О.Р. Тактика у сучасних олімпійських спортивних єдиноборства: автореф. Дис.. ...д-ра наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.01/ Задорожна О.Р.; Львів, держ.ун-т фіз.культури ім. Івана Боберського. – Львів, 2021.- 38 с.
3. Павлова Ю. Відновлення у спорті: Монографія /Ю.Павлова, Б.Виноградський. – Л.:ЛДУФК. 2011. – 204 с. - ISBN 978 – 966 – 2328 – 08 – 0.
4. Пітин М.П. Теоретична підготовка у спорті: Монографія. – Львів: ЛДУФК, 2015. – 372 с. ISBN 978-966-2328-81-3.
5. Сергієнко Л.П. Психомоторика: контроль та оцінка розвитку: Навч. посібн./ Л.П.Сергієнко, Н.Г.Чекмарьова, В.А.Хаджіков. – Харків: «ОБС».

6. Шкрєбтїй Ю.М. Управлїння тренувальними і змагальними навантаженнями спортсменів високого класу /Ю.М.Шкрєбтїй. – Київ, 2005. – 258 с.

Інформаційні ресурси інтернет:

1. Мультимедійне забезпечення лекцій.
2. Національний Олімпійський комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/>
3. Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>
4. Олімпійська арена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olimparena.org/>
5. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>